

Odločitev za islamski način življenja, zaključuje Kalčičeva, tako predstavlja nekakšen upor nekaterih Bošnjakov, ki so se zaradi različnih vrst diskriminacije odločili za življenski stil, s katerim se poskušajo distancirati od poniževalnih pripisov večine. Gre pravzaprav za upravljanje s stigmatizirano identiteto v Goffmanovem (1986)³ pomenu te besede, kar dokazuje tudi vprašanje avtorici "Saj nismo tako grozni, a ne? Kaj se ti zdi?" ob začetkih raziskave, čeprav Kalčičeva njegove teorije ne vpeljuje. Sklene pa, da prav nošenje rute predstavlja po eni strani ponotranjanje diskriminacije, po drugi pa ozaveščanje diskriminirane identitete.

Prav tu se skriva širši pomen dela *Nisem jaz Barbika*, ki opozarja na identitetne dileme ne zgolj islamske bošnjaške skupnosti, pač pa tudi drugih priseljskih skupnosti z območja nekdanje Jugoslavije. Čeprav je namreč delo precej ozko usmerjeno v poglobljeno analizo vsakdanjih življenjskih praks in stališč bošnjaške islamske skupnosti na Jesenicah, deloma pa tudi v Ljubljani in Kočevju, v njem avtorica razvije edinstveno teorijo identitetnih procesov verske in nacionalne manjšine, razpeto med razmere v izvorni domovino in državi sprejema. Pogrešamo morda zgolj natančnejšo teoretsko opredelitev identitete in identitetnih procesov v socialnopsihološkem smislu.

Nenazadnje pa je knjiga *Nisem jaz Barbika* tudi sociolingvistična zakladnica. Z navedki pogovorov s predstavniki islamske skupnosti je avtorici uspelo prikazati govorico manjšine in s tem premagati usodo govorjene besede, ki se nezadržno stalno spreminja. Edinstven prispevek k etničnim študijam je tudi slovar izrazov iz verskih obredov in vsakdanjega življenja muslimanov.

Opombe

1. Said, W. Edward (1978/1996): *Orientalizem: Zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
2. Gingrich, Andre (1998): *Frontier Myths of Orientalism: The Muslim World in Public and Popular Cultures of Central Europe*. V B. Baskar in B. Brumen (ur.): *MESS: Mediterranean Ethnological Summer School, II*. Ljubljana: Inštitut za multikulturne raziskave.
3. Goffman, Erving (1986): *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: A Touchstone Book.

Mitja Durnik

Sabrina P. Ramet in Danica Fink - Hafner (ur.): *Democratic Transition in Slovenia: Value Transformation, Education, and Media*. College Station: Texas A&M University Press, 2006.
295 strani (ISBN-13: 978 1 58544 525 7), 39,95 dolarjev

Knjiga *Democratic Transition in Slovenia* v dvanajstih esejih obravnava sociološka, filozofska in ideološka vprašanja slovenske družbe med tranzicijo in obdobjem po njej. Rdeča nit razprav je – kot je iz naslova razvidno – spreminjanje vrednot v tranziciji. Kot poudarjata urednici Sabrina P. Ramet in Danica Fink - Hafner, je bilo veliko študij o tranzicijskih procesih usmerjenih v politološke in ekonomske pojave, manj pa je bilo do sedaj proučevanj sprememb in premikov vrednot v postsocialističnih državah. Omenjeno delo obravnava šest skupin vrednot: strpnost, enakost, ločevanje cerkve in države, spoštovanje demokratičnih postopkov in vladavine prava, človekove pravice ter delovanje v javno dobro.

Matjaž Klemenčič v eseju Slovenija med liberalizmom in klerikalizmom opredeljuje temeljni slovenski konflikt s trditvijo, da je spor med klerikalnim in liberalnim mesto, kjer se opredeljuje dominantna politična kultura.

Ola Listhaug in Kristen Ringdal poskušata Slovenijo umestiti v evropski sistem vrednot. Avtorici ugotavljata, da se slovenske vrednote večinoma ne razlikujejo od ostalega evropskega prostora in da Slovenci ne zanikajo vrednot, ki izhajajo iz rimskokatoliške zapuščine, obenem pa imajo Slovenci nekaj skupnega tudi z ostalimi postkomunističnimi državami – še vedno zagovarjajo večji ali manjši poseg države v gospodarstvo. Pomembna ugotovitev avtoric se nanaša na dejstvo, da so na egalitarni osnovi vrednote socializma prevladale nad tradicionalnimi klerikalnimi vrednotami ter celo nad liberalnimi, ki so skupne zahodnoevropskemu prostoru.

Konflikt med klerikalizmom in liberalizmom je obravnavan tudi v prispevkih Milice Antić in Romana Kuharja. Antićeva poudarja, da so se "stare dobre vrednote" spremenile, zamenjale z novimi ali celo popolnoma izginile. V sedanjosti pa obstaja še en konflikt – katere vrednote so prave? Če nekateri še vedno zagovarjajo socializem kot "tisto pravo", je pojmovanje novega vrednotnega sistema pravaprav stanje retrospektive – pravo stanje naj bi bilo tisto pred uvedbo socializma. Antićeva ugotavlja, da so se od leta 1990 oblikovale vsaj tri vrednotne usmeritve glede spolov. Najprej so se ohranile vrednote, ki so se razvile v socialističnem sistemu kot izkaz enakosti spolov v izobraževanju – pozitivno dojemanje enakosti spolov, vključevanje žensk v javno življenje, pravica do splava in pomembnost plačila zaposlenih žensk. Naslednja os sprememb se je pojavila v obliki spreminjanja tradicionalnih vrednot, kot je na primer večji poudarek na materinstvu. Nenazadnje pa so se vzporedno spremenile tudi liberalne (postmoderne) vrednote, ki vključujejo bolj odprto držo do istospolnih partnerstev, dekriminizacije prostitucije in ponovne uveljavitve očetovske vloge. Kuhar v svojem prispevku med drugim izpostavlja vlogo slovenske rimskokatoliške cerkve pri gradnji družbene realnosti istospolno usmerjenih oseb. Avtor poudarja, da je rimskokatoliška cerkev v zgodovini močno vplivala na družbeno vzdušje slovenskih ljudi, močno pa vpliva še danes, ko na primer katoliški tednik prek komentarja prepričuje javnost, da je istospolna usmerjenost bolezen, ki je v luči krščanskih vrednot nevarna. Istospolno usmerjenost, kot ugotavlja Kuhar, so mediji predstavljali kot stereotip. Večina medijskih prezentacij homoseksualnosti po njegovem mnenju sloni na načinu pojmovanja spolov, ki je dualističen, rigiden, hierarhičen in integralno biološki.

Anna Johnsson v prispevku Spreminjajoči se koncepti pravic poudarja pomembnost zunanjih dejavnikov (članstvo v Evropski uniji) kot dejavnikov preoblikovanja prava postkomunističnih držav. Po njenem mnenju je sodelovanje z zahodnimi pravnimi strokovnjaki prineslo izvedbo pravnih reform brez večjih ovir. Obenem pa je pravo vedno bilo močan politični simbol in pomemben del politične retorike.

Zachary T. Irwin ugotavlja, da širitev Evropske unije hkrati odpira vprašanje, kako se v posameznih državah pojmuje evropska identiteta nasproti nacionalni, obenem pa obstajajo pomembne razlike med posameznimi državami tudi v načinu dojemanja "tujega" – na kakšen način pravzaprav sprejemamo na primer evropsko širitev in kakšno je istovetenje z njo?

Sandra Bašič Hrvat in v eseju o medijih opisuje problem enačenja demokracije z liberalizmom. Neoliberalizem, ki vodi do korporativne kontrole, kreira institucije in strukture, ki lahko v nekem trenutku odigrajo vlogo neprijaznega antipoda demokracije. Kot poudarja Bašičeva, je za trenutni slovenski medijski prostor značilna visoka koncentracija in korporativna logika, ki na svojstven način obvladuje medije. Razvojne smernice v medijskem prostoru narekujejo lastniki in veliki oglaševalci, informacije ne prihajajo s strani državljana, temveč s strani potrošnika.

V modernizaciji neke družbe je mogoče, da se nekatere strukturne spremembe (npr. spremembe političnega sistema) odvijajo dokaj hitro, medtem ko lahko spremembe v sistemih vrednot označimo kot dolgotrajne. Kot ugotavlja Mitja Hafner - Fink, je do nekaterih vrednotnih sprememb pri Slovencih prišlo že pred letom 1990. Avtor meni, da lahko reakcije v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pri Slovencih razumemo bolj kot odziv na aktualne dogodke kot pa kot resnično spre-

membo vrednot. Hafner-Finkova analiza kaže, da je mogoče nacionalistično in egalitarno držo pojasniti v okvirih tradicionalizma – prisotnost tradicionalnega sistema vrednot lahko pomeni večjo možnost za nastanek ali pojav izgradnje lokalnih identitet, ksenofobne države ali egalitarizma. V razsežnostih *lokalno (nacionalno) – globalno (evropsko ali širše)* se omenjeno razmerje identitet pri Slovencih ne izključuje. Obenem avtor opozarja, da se stanje sobivanja “pripadati” naciji ali Evropi delno ruši v negativni nacionalistični državi. Na splošno je glede na Hafner-Finkove ugotovitve nacionalizem bolj razširjen v skupinah, kjer prevladuje lokalna identiteta. Glavne determinante negativnega nacionalizma in obenem manjša možnost usmerjenosti h globalnemu so na ravni individuuma povezane z naslednjim: usmerjenost k tradicionalnim vrednotam, nizka stopnja izobrazbe, institucionalna vernost in ruralno okolje. Družba izkazuje značilnosti negativnega nacionalizma, ko obstaja tradicionalni sistem vrednot, občutek manjše varnosti, izhajajoč iz tranzicije in razpada Jugoslavije, neoprijemljiva opora v pridruženju Evropski uniji in negativni globalni trendi (terorizem, naraščajoče razlike med bogatimi in revnimi). Glavne determinante egalitarizma kot vrednote (na kontinuumu med kolektivnim in individualnim) so pri Slovencih razmeroma enake kot pri opredelitvi negativnega nacionalizma: tradicionalizem, vera in nizka stopnja izobrazbe.

Nenazadnje pa so se vrednote spremenila tudi v kulturi. Aleš Gabrič v svojem prispevku med drugim poudarja, da so različna preimenovanja v tranzicijskem času – nova imena krajev, trgov, ulic, šol in drugih ustanov – pomembno opredelila kulturni prostor. Preimenovanja so imela tako nasprotnike kot zagovornike – prav to dejstvo pa je po mnenju avtorja ena od prednosti razpada komunističnega sistema in hkrati nova vrednota: posameznik lahko svobodno predstavi svoja stališča.

Zbornik *Democratic Transition in Slovenia* zaključuje prispevek Leopoldine Plut - Pregelj o slovenski šolski reformi. Avtorica ugotavlja, da je šolska reforma zasnovana na liberalnih demokratičnih vrednotah, človekovih pravicah in znanju, vendar pa sta tudi tu na primer liberalnodemokratični vrednoti strpnost in nevtralnost še vedno v imanentnem konfliktu. Zastavlja se vprašanje, kako je mogoče v istem trenutku nastopati strpno in nevtralnno, obenem pa promovirati normativne cilje, ki opredeljujejo “dobro”. Plut-Pregljeva je kritična do šolske reforme, ki da ni prispevala pričakovanega k razvoju etike v šolskem sistemu.

Dejan Jontes

Sonja Merljak Zdovc: Preteklost je prolog: pregled zgodovine novinarstva na Slovenskem in po svetu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2007. 183 strani (ISBN 978-961-253-303-2), 15 evrov

V zadnjem letu ali dveh smo priča naglemu porastu izdajanja novinarskih učbenikov, kar lahko načeloma vsakdo, ki se tako ali drugače ukvarja z novinarstvom, le pozdravi, saj je vrzel na tem področju precejšnja. Če je tako med leti 1990 in 2006 izšla le peščica novinarskih učbenikov, so samo v letu 2007 izšli kar trije. Vendar pa se ob naglici izdajanja teh del ali pa ravno zaradi nje povečuje tudi število kritičnih odzivov (glej Vezovnik 2007). Tudi delo Sonje Merljak Zdovc sodi v kategorijo učbenikov, na katere se je treba po našem mnenju predvsem kritično odzvati.

Avtorica se opisovanja razvoja novinarstva loti po obdobjih, kot jih je opredelila S. Amon. Tako v svetu kot v Sloveniji tako sledi razvoju skozi obdobja predhodništva, obrtniške stopnje, industrijske stopnje in obdobje informacijske družbe, pri čemer posameznim obdobjem oziroma